

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто проблемні питання підвищення ефективності державного регулювання процесів економічного розвитку. Проаналізовано цілі та засоби в класичному та кейнсіанському підході концепції проведення економічної політики.

Ключові слова: стратегія активізму, стратегія антиактивізму, регулятори, економічна політика, ефективність.

Considered issues increasing of efficiency of state regulation of economic development. Analysis of goals and means in the classical and Keynesian approach the concept of economic policy.

Key words: activism strategy, strategy antyaktivizmu, regulators, economic policy, efficiency.

У сучасних умовах поняття “економіка” охоплює низку аспектів: виробничі відносини, спосіб виробництва, економічний базис суспільства, народне господарство країни. Економічна наука покликана визначати, як максимально ефективно використовувати обмежені ресурси – природні запаси, капітали, трудові резерви. Основна проблема, яку постійно намагається вирішити економічна наука, – як задовольнити постійно зростаючі потреби при обмеженості ресурсів.

Економіка безпосередньо пов’язана політикою. В основі всіх питань державної політики лежить економіка. Найважливішою складовою частиною загальної політики є економічна політика. Економічна політика є системою економічних заходів, здійснюваних державою у сфері суспільного відтворення.

Соціальний зміст економічної політики визначається характером суспільного ладу. Соціальна політика через властиві їй засоби впливу здійснює перерозподіл доходів, обмежує безробіття, забезпечуючи необхідний рівень споживання в суспільстві.

Джон М. Кейнс вважав, що економічна політика, котра виражає загальну волю, – це державне регулювання, яке впливає на такі незалежні перемінні, як схильність до споживання, гранична ефективність капіталу і норма відсотка, а через їх посередництво – на зайнятість і національний дохід. Кейнс віддає перевагу грошово-кредитній і податковій політиці, а до одержавлення відноситься скептично.

Мілтон Фрідмен оцінює позитивні економічні знання як фундамент, на якому будується політична діяльність.

Вальтер Ойкен розуміє під економічною політикою сукупність державних заходів впливу на економічні процеси. Вирішальне завдання економічної політики полягає у створенні умов, які не спричиняють до виникнення небезпечних, фатальних тенденцій.

Ентоні Б. Аткинсон і Джозеф Е. Стігліц схилиються до обоження економічної політики з економічною діяльністю уряду і його взаємозв'язків із соціальними об'єктами. Економічна політика – це прийняття рішень з приводу державних витрат, визначення логіки і критеріїв урядових дій.

Словник Г. Макміллана (Лондонської економічної школи) пропонує власне коротке, досить містке визначення: “Економічна політика – це поведінка держави у відношенні до економіки. Як домінуюча мета виступає оптимум добробуту, виражений у кількісних макропоказниках, досяжних у даних конкретних умовах”. Для Джеффри Сакса економічна політика складається з підготовки урядових рішень і дій, спрямованих на мінімізацію соціальних утрат. Економічна політика є галуззю економічної теорії [1].

Мета роботи – визначити шляхи ефективності реалізації державної економічної політики.

На підставі досвіду розвинутих країн українські вчені-економісти сформулювали головні напрями та інструменти державного регулювання економіки. У процесі ринкової трансформації економіки України найдоцільнішим є використання на практиці таких інструментів державного регулювання: фінансова політика, монетарна політика, інвестиційна політика, регулювання цін та валютного курсу, державні замовлення.

Суб'єкти економічної політики – це носії, виразники та виконавці господарських інтересів, насамперед соціальні групи, що відрізняються одна від одної. У кожній групі є свої інтереси, зумовлені їхнім соціально-економічним становищем, а також належністю до того чи іншого регіону або виду діяльності.

Об'єкти – це сфери, галузі економіки регіони, а також ситуації, явища та умови соціально-економічного життя країни, де виникли або можуть виникнути труднощі, проблеми, які не вирішуються автоматично, або ті, що вирішуються у віддаленому майбутньому, тоді як їхнє вирішення необхідне для нормального функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності. Об'єктами прийнято вважати: економічний (інвестиційний) цикл; секторну, галузеву та регіональну структуру господарства; умови нагромадження інвестиційного капіталу; зайнятість населення; грошовий обіг; платіжний баланс; ціни та умови конкуренції, підготовку й перепідготовку кадрів; довкілля, зовнішньоекономічні зв'язки.

Наведені об'єкти мають абсолютно різний характер. Вони охоплюють макроекономічні процеси: господарський цикл, нагромадження капіталу в межах країни, окремі галузі, територіальні комплекси.

Механізм державного регулювання економіки – це сукупність різноманітних важелів, інструментів, за допомогою яких держава веде свою

економічну діяльність. Інструментарій державного регулювання різноманітний. Найважливішими є економічні та адміністративні методи.

До адміністративних інструментів належать: законодавча та економічна діяльність держави; прогнозування й індикативне планування економічних процесів, обсягів виробництва, цін тощо; прямий державний контроль над монопольними ринками; розробка державних норм і стандартів; ліцензування; квотування; консервування частини природних ресурсів тощо. Там, де фактор часу є визначальним, більш дієвих засобів, ніж адміністративні немає. Крім того, неефективні рішення можна швидше скасувати і припинити їх дію. Припинення дії економічних засобів вимагає більше часу і включає ефект мультиплікації негативних наслідків.

Два підходи в економічній науці щодо визначення місця і ролі держави в економічному житті – стратегія активізму (підтримка активної політики держави) та стратегія антиактивізму – відрізняються насамперед оцінкою ефективності економічної політики.

Прагнення проводити ефективну економічну політику має уряд кожної країни. Але країни так званої трансформації знаходяться у винятковій ситуації – вони мають проводити економічну політику, яка б реформувала те, на чому саме економічна політика й базується: змінювати суспільний устрій, менталітет громадян, систему господарювання. Унаслідок чого ефективна економічна політика трансформації можлива лише за умов її власної трансформації. Тобто кожна зміна в суспільних відносинах має бути врахована в елементах економічної політики [1].

Представників різних теоретичних напрямів відрізняють не цілі, а інструментарій впливу, пропонований прихильниками різних наукових доктрин, акценти у використанні тих або інших традиційних засобів.

Економічна політика за об'єктом впливу може бути фіскальною, монетарною, зовнішньоекономічною, структурною, ціновою, антициклічною. Напрямами регулювання в економічній політиці є нормативний і позитивний підходи. У нормативному підході відображається фіскальна політика з такими інструментами: податкова політика, регулювання за допомогою державних витрат. А в позитивному монетарна політика, яка знаходить своє відображення в таких діях держави як операції на відкритому ринку цінних паперів, маніпулювання банківськими резервами та процентною ставкою. Застосування фіскальної політики для регулювання притаманне менш розвинутим країнам, тоді як інструменти монетарної політики вимагають більш гнучкого реагування на економічні виклики, що притаманно більш розвинутим країнам.

Сутність державної антициклічної політики полягає в тому, щоб під час спадів і депресії стимулювати попит на товари та послуги, капіталовкладення та зайнятість і мінімізувати тим самим негативні наслідки криз, які періодично виникають в економіці. Зовнішньоекономічна політика має бути орієнтована на захист вітчизняного товаровиробника та регулювання платіжного балансу країни.

Тоді як структурна покликана створювати додаткові стимули та можливості, що впливають на структуру виробництва та зайнятність населення.

Головною метою державного регулювання економіки є забезпечення економічної та соціальної стабільності і зміцнення економічної безпеки держави. Тому динаміка та структура цін відображає реальний стан економіки і становить один з головних об'єктів регулювання. Виділяють три основних способи державного регулювання економіки: автоматичні регулятори, антициклічне регулювання та державне програмування.

Автоматичні регулятори – це сукупність важелів, пов'язаних з економічною діяльністю держави, які діють автономно, незалежно від актів державної політики. До таких регуляторів належать: прогресивна ставка оподаткування та соціальні трансферти. На відміну від податків переважна частина державних видатків не пов'язана безпосередньо з поточним відтворенням, вона реагує автоматично на зміни доходів. Державні видатки зростають більш-менш автоматично. Оскільки податки реагують на циклічну динаміку відтворення одразу, то в періоди криз, як правило, спостерігається дефіцит державного бюджету, а в разі підйому доходи переважають над видатками.

Отже, автоматичні регулятори можуть дещо пом'якшити кризу, але неспроможні їй запобігти. Якщо криза досить сильна і тривала, регулятори не можуть автоматично кардинально змінити її характер.

Антициклічні регулятори – це сукупність важелів фіскальної (бюджетно-податкової) та монетарної (грошово-кредитної) політики. Вони можуть бути задіяні швидко і не потребують адміністративної та законодавчої процедури. За їх допомогою держава може провести перерозподіл коштів для зменшення впливу кризових явищ.

Державне програмування практикується в економічно розвинених країнах. Воно передбачає складання центрального плану для економіки загалом і носить стратегічний характер для того, щоб не допускати кризових явищ в економіці.

Економічна політика за характером дії є активною і пасивною. Класичний і кейнсіанський підходи до заходів і форм щодо проведення економічної політики різні. Відповідно до кейнсіанської концепції необхідна активна систематична економічна політика для стабілізації ринкової економіки, яка не має внутрішніх регуляторів забезпечення повної зайнятості, стабільного зростання. На думку прихильників класичного напрямку, економічна політика переважно пасивна, оскільки економіка внутрішньо стабільна та автоматично опиняється у стані довгострокової рівноваги. У такій економіці державне втручання повинно бути зведене до мінімуму. Активні дії держави доцільні лише в окремих випадках порушення рівноваги. Ці погляди знайшли своє відображення у формах проведення економічної політики в різних країнах у різні періоди часу. Так, 1950-ті та 60-ті рр. західні країни були ознаменовані активною економічною політикою. У 1980-х рр. переважали неокласичні напрями та скорочення економічної активності держав. Прихильники активної економічної політики вважають, що

внаслідок збурень в економіці відбуваються коливання обсягу виробництва та зайнятості, яких за допомогою відповідних заходів монетарної та фіскальної політики можна не допустити. Прихильники пасивної економічної політики доводять, що намагання стабілізувати економіку за допомогою монетарної та фіскальної політики можуть ще більше її дестабілізувати, бо заходи цієї політики діють з тривалими, причому неоднаковими часовими лагами. Крім того, вони вважають, що рівень сучасного знання про економіку для розроблення успішної стабілізаційної політики недостатній, а недоречна економічна політика часто є причиною економічних коливань [1].

Проведення відповідної та своєчасної політики щодо стабілізації економіки пов'язане з багатьма проблемами практичного характеру, які можуть значно вплинути на ефективність заходів, що застосовуються, та економічної політики в цілому. До таких проблем відносять:

- часові лаги у здійсненні монетарної та фіскальної політики;
- недосконалість економічної інформації та некомпетентність рішень;
- мінливість економічних очікувань.

Базовою теорією макроекономічної політики вважають теорію голландського економіста, лауреата Нобелівської премії з економіки (1969 р.) Яна Тінбергена. Він визначає такі елементи економічної політики:

- цілі економічної політики, спрямовані на максимізацію суспільного добробуту;
- цільові показники, яких прагнуть досягти в процесі реалізації політики;
- засоби (інструменти) досягнення цілей;
- модель економіки, яка дасть змогу обрати оптимальний масштаб застосування політичних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей визначеними інструментами (засобами).

Ян Тінберген для аналізу макроекономічної політики використовує лінійну модель, яка в найпростішому вигляді має лише два інструменти: фіскальну та монетарну політику.

Стабілізація економіки була б легким завданням, якби заходи економічної політики впливали на стан економіки відразу. Але творці економічної політики стикаються з проблемою тривалих часових лагів. Розрізняють два види часових лагів стабілізаційної політики – внутрішні та зовнішні. Внутрішній лаг – це час від моменту збурення в економіці до прийняття управлінського рішення. Зовнішній лаг – це проміжок часу від моменту ухвалення заходів економічної політики до моменту, коли вони почнуть діяти. Він виникає внаслідок того, що ухвалені заходи економічної політики не можуть миттєво змінити рівень витратків, доходів і зайнятості. Прихильники невтручання держави в економічні процеси твердять, що внаслідок цих лагів уряд не може успішно стабілізувати економіку, а намагання уряду навіть можуть посилювати нестабільність.

Некомпетентність в економічній політиці виникає внаслідок кількох обставин. Деякі економісти вважають, що економічна політика формується

стихійно під впливом особливих інтересів різних груп. Крім того, макроекономіка – складна наука, і державні мужі знають її не досить добре, щоб ухвалювати обґрунтовані рішення. Недостатній професіоналізм створює сприятливий ґрунт для осіб, які пропонують дуже привабливі, але неправильні рішення складних економічних проблем. У ході політичного процесу не завжди вдається відсіяти вигадки від рекомендацій компетентних економістів. Тоді виникає таке явище, як опортунізм. Це коли цілі політиків суперечать інтересам добробуту громадян і вони використовують макроекономічну політику для зміцнення своїх позицій на чергових виборах. Якщо громадяни голосують за того чи іншого політика на підставі економічних умов, що склалися на момент виборів, то в політиків виникають стимули для проведення такої політики, результати якої матимуть найкращий вигляд у рік виборів. Наприклад, президент, прийшовши до влади, може відразу свідомо здійснити заходи, які викличуть спад для стримування інфляції. Однак із наближенням дати нових виборів як інфляція, так і безробіття можуть виявитися низькими. Маніпулювання заходами економічної політики для перемоги на чергових виборах називають політичним діловим циклом. Нині це явище широко вивчають економісти та політологи.

Відповідно до концепції статичних очікувань економічні суб'єкти в майбутньому одержать те, з чим мали справу в минулому. У концепції адаптивних очікувань індивіди коригують свої сподівання з урахуванням помилок, що були припущені у минулому. У концепції раціональних очікувань економічні суб'єкти не тільки врахують помилки, припущені в минулому, а й намагаються моделювати функціонування економіки, щоб оцінити майбутнє.

Важливе значення для формування економічних очікувань має попередній досвід індивідів, інформація та прозорість економічної політики. Взагалі дуже важко врахувати в економетричній моделі всю інформацію, якою керуються економічні агенти, оцінити вплив політики на формування очікувань. А це означає ймовірність помилок у висновках моделей, що прогнозують наслідки різних заходів економічної політики.

Ступінь державного втручання в економіку визначається функціями держави в реалізації цілей суспільного розвитку. Найзагальнішим показником активності держави є частка національного доходу, що перерозподіляється через державний бюджет. Наприклад, в умовах централізованої планової економіки через держбюджет перерозподілялось до 75 % національного доходу, в сучасних розвинених ринкових економіках ця частка становить 30 – 50 %. В Україні в другій половині 90-х рр. XX ст. цей показник наближався до 45 %, а зараз становить 30 %. Для зіставлення зазначимо, що на початку XX ст. частка національного доходу, що перерозподілялася через державний бюджет, не перевищувала 10 %. Збільшення участі держави в перерозподілі національного доходу виявляє, з одного боку, посилення соціальної спрямованості сучасних економічних систем, а з іншого – зменшує інвестиційний потенціал останніх у зв'язку з перерозподілом грошових засобів з приватного сектора в державний.

Література:

1. *Аведян Л. Й.* Економіка. Навчальний посібник / Л. Й. Аведян. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2005. – 220 с.
2. *Классики кейнсианства : в 2-х т. / Р. Харрод. Экономические циклы и национальный доход. Ч. I-II ; Э. Хансен ; предисл., сост. : А. Г. Худокормов. – М. : 1997. – ОАО “Издательство “Экономика”. – Т. I. К теории экономической динамики. – 416 с.*
3. *Кондратьев Н. Д.* Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения. Избранные труды / Н. Д. Кондратьев, Ю. В. Яковец, Л. И. Абалкин. – М. : Экономика, 2002. – 766 с.
4. *Туган-Барановский М. И.* Промышленные кризисы. Очерк из социальной истории Англии / М. И. Туган-Барановский. – К. : Наук. думка, 2004. – 368 с.

Надійшла до редколегії 28.02.2012 р.

УДК 352.614.1:312.6(477)

В. Ю. ЧЕРНЕЦЬКИЙ

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Проаналізовано принципи організації системи охорони здоров'я та доповнено їх перелік.

Ключові слова: державна політика, охорона здоров'я, принципи.

The article analyzes the principles of the health care system and completed their list.

Key words: state policy, health system, principles.

Державна політика у сфері охорони здоров'я спрямовується на підвищення рівня здоров'я, поліпшення якості життя і збереження генофонду народу України. Політика охорони здоров'я визначає зміст діяльності держави та її органів влади, що охоплюється відповідними аспектами функції охорони і зміцнення здоров'я населення держави. Центральна роль у процесі реалізації політики у сфері охорони здоров'я належить державі, зокрема органам виконавчої влади, які на практиці забезпечують виконання її положень і втілення їх у життя. Значна роль у цьому процесі відводиться також органам місцевого самоврядування, що дає підстави говорити про державно-правовий механізм реалізації політики у цій сфері, для чого необхідно проаналізувати та розвинути принципи організацій системи охорони здоров'я.